DE KLEINE BOEKERIJ

N° 4 - MULTATULI
BLOEMLEZING

UITGAVE P. NOORDHOFF
GRONINGEN - BATAVIA

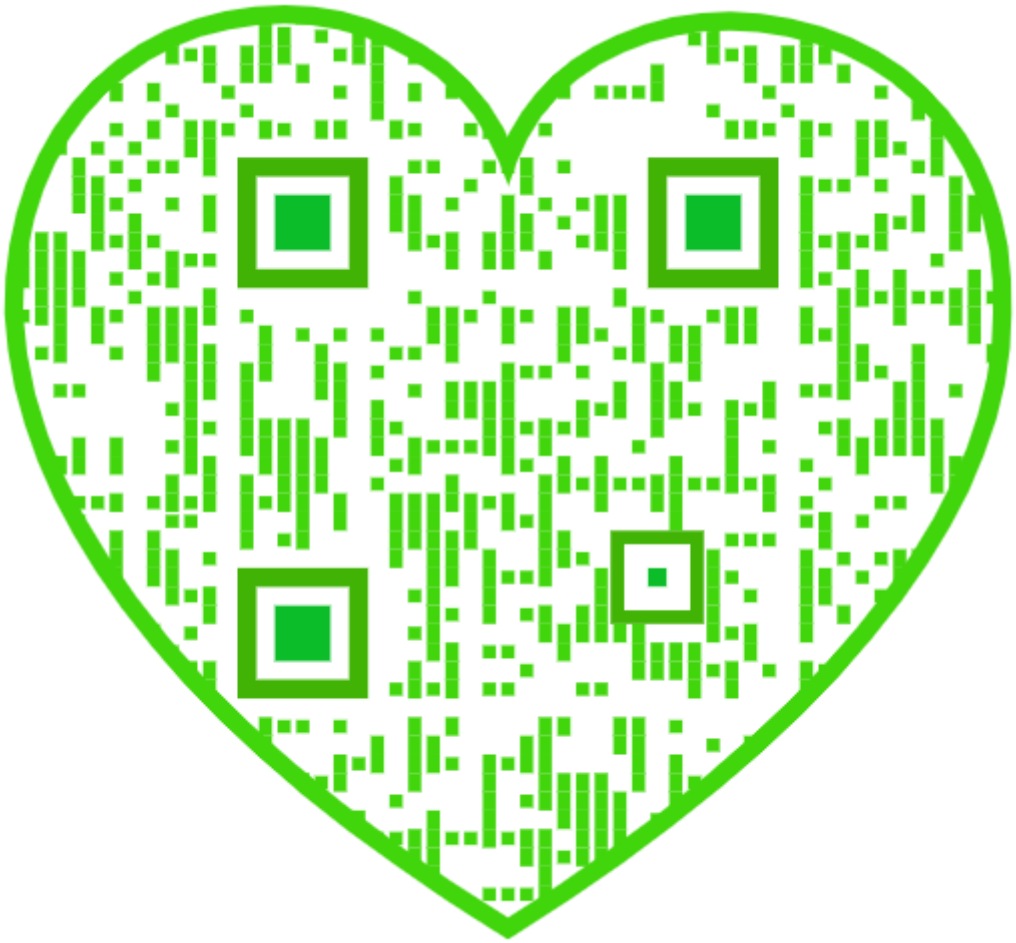

DE KLEINE BOEKERIJ

EEN SERIE VOORTBRENGSELEN UIT DE NEDERLANDSE LETTERKUNDE, VOORNAMELIJK TEN DIENSTE VAN HET M.U.L.O.

UITGEGEVEN EN VAN INLEIDINGEN EN AANTEKENINGEN VOORZIEN DOOR

J. J. BORGER EN F. J. SCHMIT

REDACTEUREN V. D. STUDIEGIDS V. ONDERWIJZERS

No. 4

MULTATULI:
BLOEMLEZING

f 0.45

UITGAVE VAN P. NOORDHOFF N.V., GRONINGEN

EEN WOORD VOORAF.

Deze kleine Multatuli-Bloemlezing bevat:
Toespraak tot de Hoofden van Lebak.
Saïdjah en Adinda.
De Japanse Steenhouwer.

Voor de beginselen die ons bij de bewerking geleid hebben verwijzen wij naar de drie reeds vroeger verschenen deeltjes.

Door het weglaten van enkele zinnen menen wij het prachtige proza van Multatuli voor klasse-lectuur nog geschikter gemaakt te hebben.

Voor op- en aanmerkingen van gebruikers houden wij ons als steeds, zeer aanbevolen.

J. J. BORGER en F. J. SCHMIT.

's-Gravenhage
Texel } Mei 1939.

HET LEVEN VAN EDUARD DOUWES DEKKER.

Er wordt een anecdote verteld van Eduard Douwes Dekker, die kenmerkend voor diens karakter is.

Toen hij met zijn broer Jan op de zee van Batavia aan het zeilen was, werd hem gezegd, dat hij moest oppassen, om niet overboord te vallen. „Zanik niet zo, of ik gooi me expres in het water," zei Eduard tot zijn broer. „Dat zal je wel laten, het is hier vol haaien." — Op dit woord wierp Eduard zich over boord. Met moeite haalde Jan hem in de boot terug en begon tegen den onvoorzichtige uit te varen. Daarop wierp Eduard zich nog eens in het water. Toen Jan hem nu voor de tweede maal had opgenomen, zei deze geen woord meer.

Een onbezonnen daad, zal men zeggen, een daad, waartoe meer het gevoel dan het verstand aanspoorde. Het zou nog vele malen in het leven van Douwes Dekker gebeuren, dat deze meer gehoorzaamde aan gevoelens dan aan het redenerend verstand.

Eduard Douwes Dekker werd in 1820 te Amsterdam geboren. Hij bracht in deze stad zijn jeugd door, bezocht er enkele jaren het Gymnasium en werd op vijftien-jarige leeftijd op een kantoor geplaatst.

Toen hij achttien jaar was, nam zijn vader hem mee naar Indië. Daar scheen hij een schitterende

carrière te zullen maken. Want hoewel hij in zijn functie van controleur van Natal aan Sumatra's Westkust zijn administratie in de war liet lopen, bracht hij het reeds in 1852 tot assistent-resident op Amboina. Hij was in 1846 gehuwd met Everdine Huberte baronesse van Wijnbergen. Na zijn Europees verlof (1852—'55) keerde hij naar Java terug en werd aangesteld tot assistent-resident van Lebak.

Hier grijpen de gebeurtenissen plaats, die van den ambtenaar Douwes Dekker den schrijver Multatuli hebben gemaakt.

Uit de aantekeningen van zijn voorganger bleek aan den nieuwen assistent-resident, dat de bevolking van Lebak bloot stond aan de grofste afpersingen, voornamelijk van den regent, een voornaam inlands hoofd.

Nauwelijks een maand was Dekker in zijn betrekking, of hij klaagde den regent aan. Ook bij zijn verdere maatregelen ging hij voortvarend te werk; zijn superieuren noemden het overijld en hadden graag wat minder haast gezien in het afwikkelen van deze zaak. Immers, de regent was oud en had het land reeds vele jaren gediend. Dekker zag zijn optreden gestraft met ontheffing uit de betrekking, waarin hij twee en een halve maand tevoren was aangesteld. Wel werd hem elders weer een plaats als assistent-resident aangeboden, maar Dekker vroeg nu zelf eervol ontslag uit 's lands dienst.

7

Max Havelaar.

Toen begon het leven van den schrijver. Dekker was vervuld van medelijden met den Javaan, die uitgezogen werd, hij was gegriefd door een behandeling, die hij als zeer onrechtvaardig beschouwde. Beroofd van alle middelen, keerde hij naar Europa terug. Zijn vrouw en twee kinderen volgden later. In de bitterste armoede leefde hij enige tijd in Brussel. Daar heeft hij een groot deel van het boek geschreven, dat hem in één slag beroemd heeft gemaakt. In de „Max Havelaar" (1860) vertelt Douwes Dekker de toedracht van het gebeurde in Lebak. Hij toont ons, soms op humoristische, vaak op bittere, satyrische wijze, het soort mensen, dat rijk wordt door de handel op Indië; hij vertelt over de inlanders en het leven der Europeanen in Indië, maar vooral verdedigt hij zijn houding ten opzichte van het onrecht, den Javaan aangedaan. Een schitterender verdediging is er in onze taal niet geschreven; het is bijna onmogelijk er aan te twijfelen, of Multatuli gelijk heeft, wanneer men aan het eind van het boek gekomen is en de opdracht nog in de oren klinkt: „Want aan *U* draag ik mijn boek op, Willem den derden, Koning, Groothertog, Prins... meer dan Prins, Groothertog en Koning... KEIZER van 't prachtig rijk van INSULINDE, dat zich daar slingert om den evenaar, als een gordel van smaragd...."

In hoeverre Multatuli inderdaad gelijk heeft, kunnen we hier niet bespreken; nog steeds wordt daar veel over geschreven. Zeker is evenwel, dat er na de verschijning van de Max Havelaar veel in onze koloniale politiek is veranderd.

Andere werken.

Na de „Max Havelaar" is Multatuli met schrijven doorgegaan.

In „Woutertje Pieterse" wordt het leven getekend van een Amsterdams jongetje, dat ongeveer in dezelfde omstandigheden leefde als waarin ook de schrijver heeft geleefd. Al is niet alles aan Multatuli's eigen leven ontleend, vast staat, dat er veel auto-biografisch materiaal in is verwerkt.

In het toneelspel „Vorstenschool" ontwikkelt Multatuli zijn denkbeelden omtrent het koningschap. Deze beide werken vinden wij in de bundels (7 stuks) Ideeën, verzamelingen van kortere en langere opstellen en uitspraken over alle mogelijke onderwerpen.

Multatuli is als schrijver tijdens zijn leven door tallozen bewonderd. Maar schrijversroem werd door hem niet begeerd. Als men warm liep voor zijn kunst, niet voor de zaak, die hij voorstond, had men hem slecht gelezen, meende hij. Bekend is zijn uitspraak: „Publiek ik veracht U!"

Men zou echter verkeerd doen, deze beweringen al te letterlijk op te vatten. Wat men Multa-

tuli ook moge ontzeggen, vrij van ijdelheid was hij geenszins.

Het laatste deel van zijn leven bracht de schrijver in Duitsland door. In 1887 stierf hij te Nieder-Ingelheim. „Multatuli" heeft hij zich genoemd, d.w.z. ik heb veel gedragen. Inderdaad, gemakkelijk is het bestaan van den meest leesbaren schrijver uit de vorige eeuw niet geweest.

Uit Multatuli's eerste grote werk hebben we drie stukken gekozen, die op zichzelf volkomen te begrijpen zijn.

De *„Toespraak tot de hoofden van Lebak"* is de rede, waarmee de nieuwe assistent-resident zich aan de inlandse hoofden voorstelt. De toespraak is geschreven in een bloemrijke taal, die doet denken aan de stijl der Profeten van het Oude Testament, zoals door Multatuli zelf is opgemerkt. Wij leren er de hoofdpersoon goed uit kennen, die vol edele bedoeling is, maar telkens ook de aandacht voor zijn eigen persoon opeist.

„Saidjah en Adinda" is de tedere liefdesgeschiedenis van een Indischen jongen en zijn meisje. Multatuli slaagt er geheel in, onze deernis met deze twee mensenkinderen te wekken. Wanneer men tegenwoordig ook in den inlander een mens ziet, is dit niet het minst te danken aan dit aangrijpend verhaal, dat de ondergang van de twee inlandse gelieven beschrijft.

De stof voor de *„Japanse Steenhouwer"* heeft

Multatuli ontleend aan een schrijver die, evenals hijzelf, voor de rechten van den Javaan was opgekomen, nl. baron W. R. van Hoëvell.

De vorm, waarin dit korte verhaal gegoten is, toont, welke vrijheden een groot schrijver zich kan veroorloven. Men lette op het steeds herhaalde voegwoord „en", en op de bijna niet variërende opbouw der zinnen, waardoor men eentonigheid zou verwachten. Maar integendeel wordt er de indruk, die Multatuli bedoelde, des te zekerder door bereikt.

Dit kleine stukje is een prachtig staaltje van schrijverskunst.

TOESPRAAK TOT DE HOOFDEN VAN LEBAK

— Mijnheer de *Radhen Adhipatti,* Regent van *Bantan-Kidoel* en gij, *Radhens Dhemang* die Hoofden zijt der districten in deze Afdeling, en gij *Radhen Djaksa* die de justitie tot uw ambt hebt, en ook gij, *Radhen Kliwon* die gezag voert op de hoofdplaats, en gij, *Radhens Mantries,* en allen die Hoofden zijt in de afdeling *Bantan-Kidoel,* ik groet u!

En ik zeg u dat ik vreugde voel in mijn hart, nu ik hier u allen vergaderd zie, luisterende naar de woorden van mijn mond.

Ik weet dat er onder ulieden zijn, die uitsteken in kennis en in braafheid van hart: ik hoop mijn kennis door de uwe te vermeerderen, want zij is niet zo groot als ik wenste. En ik heb wel de braafheid lief, maar dikwijls bespeur ik dat er in mijn gemoed fouten zijn, die de braafheid overschaduwen, en daaraan de groei benemen . . . gij allen weet hoe de grote boom de kleine verdringt en doodt. Daarom zal ik letten op degenen onder u,

Radhen Adhipatti: vorstelijk opperheer.
Bantan-Kidoel: Zuid Bantam.
Dhemang: districtshoofd.
Djaksa: officier van justitie.
Kliwon: staat tussen het Bestuur en de dorpshoofden.
Mantrie: opzichter.

die uitstekend zijn in deugd, om te trachten beter te worden dan ik ben.

Ik groet u allen zeer.

Toen de Gouverneur-generaal mij gelastte tot u te gaan om adsistent-resident te zijn in deze afdeling, was mijn hart verheugd. Het kan u bekend zijn dat ik nooit *Bantan-Kidoel* had betreden. Ik liet mij dus geschriften geven, die over uwe afdeling handelen, en heb gezien dat er veel goeds is in *Bantan-Kidoel*. Uw volk bezit rijstvelden in de dalen, en er zijn rijstvelden op de bergen. En ge wenst in vrede te leven, en ge begeert niet te wonen in de landstreken die bewoond worden door anderen. Ja, ik weet dat er veel goeds is in *Bantan-Kidoel!*

Maar niet hierom alleen was mijn hart verheugd. Want ook in andere streken zou ik veel goeds gevonden hebben.

Doch ik ontwaarde dat uwe bevolking arm is, en hierover was ik blijde in het binnenste mijner ziel.

Want ik weet dat Allah den arme liefheeft, en dat Hij rijkdom geeft aan wien hij beproeven wil. Maar tot de armen zendt Hij wie zijn woord spreekt, opdat zij zich oprichten in hun ellende.

Geeft Hij niet regen waar de halm verdort, en een dauwdrup in de bloemkelk die dorst heeft?

En is het niet schoon, te worden uitgezonden om de vermoeiden te zoeken, die achterbleven na de arbeid en neerzonken langs de weg, daar hun

knieën niet sterk meer waren om optegaan naar de plaats van het loon? Zou ik niet verheugd wezen de hand te mogen reiken aan wie in de groeve viel, en een staf te geven aan wie de bergen beklimt? Zou niet mijn hart opspringen als het ziet gekozen te zijn onder velen, om van klagen een gebed te maken en dankzegging van geween?

Ja, ik ben zeer blijde geroepen te zijn in *Bantan-Kidoel!*

Ik heb gezegd tot de vrouw die mijn zorgen deelt en mijn geluk groter maakt: „Verheug u, want ik zie dat Allah zegen geeft op het hoofd van ons kind! Hij heeft mij gezonden naar een oord waar nog niet alle arbeid is afgelopen, en Hij keurde mij waardig daar te zijn vóór de tijd van de oogst. Want niet in het snijden der *padie* is de vreugde: de vreugde is in het snijden der *padie* die men geplant heeft. En de ziel des mensen groeit niet van het loon, maar van de arbeid die het loon verdient. En ik zeide tot haar: Allah heeft ons een kind gegeven, dat eenmaal zeggen zal: „Weet ge dat ik zijn zoon ben?" En dan zullen er wezen in het land, die hem groeten met liefde, en die de hand zullen leggen op zijn hoofd, en zeggen zullen: „Zet u neder aan ons maal, en bewoon ons huis, en neem uw deel aan wat wij hebben, want ik heb uwen vader gekend."

Hoofden van *Lebak*, er is veel te arbeiden in uwe landstreek!

padie: te velde staande rijst.

Zegt mij, is niet de landman arm? Rijpt niet uw *padie* dikwerf ter voeding van wie niet geplant hebben? Zijn er niet vele verkeerdheden in uw land? Is niet het aantal uwer kinderen gering?

Is er niet schaamte in uwe zielen, als de bewoner van *Bandoeng* dat daar ten-oosten ligt, uwe streken bezoekt, en vraagt: „Waar zijn de dorpen, en waar de landbouwers? En waarom hoor ik de *gamlang* niet, die blijdschap spreekt met koperen mond, noch het gestamp der *padie* uwer dochters?"

Is het u niet bitter, te reizen van hier tot de Zuidkust, en de bergen te zien die geen water dragen op hunne zijden, of de vlakten waar nooit een buffel de ploeg trok?

Ja, ja, ik zeg u dat uw en mijn ziel daarover bedroefd is! En daarom juist zijn wij Allah dankbaar dat hij ons macht heeft gegeven om hier te arbeiden.

Want wij hebben in dit land akkers voor velen, schoon de bewoners weinig zijn. En het is niet de regen die ontbreekt, want de toppen der bergen zuigen de wolken des hemels ter aarde. En niet overal zijn rotsen die plaats weigeren aan de wortel, want op veel plaatsen is de grond week en vruchtbaar, en roept om de graankorrel die hij ons wil weergeven in gebogen halm. En er is geen oorlog in het land die de *padie* vertreedt als ze

gamlang: klein Javaans orkest.

nog groen is, noch ziekte die de *patjol* nutteloos maakt. Noch zijn er zonnestralen, heter dan nodig is om het graan te doen rijpen dat u en uw kinderen voeden moet, noch *banjirs* die u doen jammeren: „Wijs mij de plaats waar ik gezaaid heb."

Waar Allah waterstromen zendt, die de akkers wegnemen . . . . waar Hij de grond hard maakt als dorre steen . . . . waar Hij Zijn zon doet gloeien ter verschroeiing . . . . waar Hij oorlog zendt, die de velden omkeert . . . . waar Hij slaat met ziekten die de handen slap maken, of met droogte die de aren doodt . . . . daar, Hoofden van *Lebak,* buigen wij deemoedig het hoofd, en zeggen: „Hij wil het zo!"

Maar niet aldus in *Bantan-Kidoel!*

Ik ben hier gezonden om uw vriend te zijn, uw ouder broeder. Zoudt gij uw jongeren broeder niet waarschuwen als ge een tijger zaagt op zijn weg?

Hoofden van Lebak, we hebben dikwijls misslagen begaan, en ons land is arm omdat we zoveel misslagen begingen.

Want in *Tjikandi* en *Bolang,* en in het *Krawangse,* en in de ommelanden van *Batavia,* zijn velen die geboren zijn in ons land, en die ons land verlaten hebben. Waarom zoeken zij arbeid, ver van de plaats waar ze hun ouders begroeven? Waarom verkiezen zij de koelte van de boom die dáár groeit,

patjol: soort hak om kluiten fijn te maken.
banjir: overstroming door bergwater.

boven de schaduw onzer bossen? En ginds in 't noordwesten over de zee, zijn velen die onze kinderen moesten zijn, maar die *Lebak* hebben verlaten om rond te dolen in vreemde streken met *kris* en *klewang* en schietgeweer. En ze komen ellendig om, want er is macht van de Regering daar, die de opstandelingen verslaat.

Ik vraag u, Hoofden van *Bantan Kidoel,* waarom zijn er zovelen die weggingen, om niet begraven te worden waar ze geboren zijn? Waarom vraagt de boom, waar de man is dien hij als kind zag spelen aan zijn voet?

— Hoofden van *Lebak!* Wij allen staan in dienst des Konings van Nederland. Maar Hij, die rechtvaardig is, en wil dat wij onze plicht doen, is vèr van hier. Dertig-maal duizend-maal duizend zielen, ja, meer dan zoveel, zijn gehouden zijn bevelen te gehoorzamen, maar hij kan niet wezen nabij allen die afhangen van zijn wil.

De Grote-Heer te Buitenzorg is rechtvaardig, en wil dat ieder zijn plicht doe. Maar ook deze, machtig als hij is, en gebiedende over al wat gezag heeft in de steden en over allen die in de dorpen de oudsten zijn, en beschikkende over de macht des legers en over de schepen die op zee varen ook hij kan niet zien waar onrecht gepleegd is, want het onrecht blijft verre van hem.

En de resident te *Serang,* die heer is over de

kris: soort van dolk.
klewang: zwaardmes.

landstreek *Bantam,* waar vijf-maal-honderd-duizend mensen wonen, wil dat er recht geschiede in zijn gebied, en dat er rechtvaardigheid heerse in de landschappen die hem gehoorzamen. Doch waar onrecht is, woont hij verre. En wie boosheid doet, verschuilt zich voor zijn aangezicht omdat hij straffe vreest.

En de heer *Adhipatti,* die Regent is van *Zuid-Bantam,* wil dat ieder leve die het goede betracht, en dat er geen schande zij over de landstreek die zijn regentschap is.

En ik, die gisteren den Almachtigen God tot getuige nam dat ik rechtvaardig zou zijn en goedertieren, dat ik recht zou doen zonder vrees en zonder haat, dat ik zal zijn: „een goed adsistent-resident" . . . . ook ik wens te doen wat mijn plicht is.

Hoofden van *Lebak*! Dit wensen wij allen!

Maar als er soms onder ons mochten zijn, die hun plicht verwaarlozen voor gewin, die het recht verkopen voor geld, of die de buffel van den arme nemen, en de vruchten die behoren aan wie honger hebben . . . . wie zal ze straffen?

Als een van u het wist, hij zou 't beletten. En de Regent zou niet dulden dat zo-iets geschiedde in zijn regentschap. En ook ik zal het tegengaan waar ik kan. Maar als noch gij, noch de *Adhipatti,* noch ik het wisten . . . .

Hoofden van *Lebak!* Wie toch zal dan recht doen in *Bantan-Kidoel?*

Hoort naar mij, als ik u zeggen zal hoe er dan recht zal gedaan worden.

Er komt een tijd dat onze vrouwen en kinderen schreien zullen bij het gereedmaken van ons doodkleed, en de voorbijganger zal zeggen: „Daar is een mens gestorven." Dan zal wie aankomt in de dorpen, tijding brengen van de dood desgenen die gestorven is, en wie hem herbergt, zal vragen: „Wie *was* de man die gestorven is?" En men zal zeggen:

„Hij was goed en rechtvaardig. Hij sprak recht en verstootte den klager niet van zijn deur. Hij hoorde geduldig aan, wie tot hem kwam, en gaf weder wat ontnomen was. En wie de ploeg niet drijven kon door de grond omdat de buffel uit de stal was gehaald, hielp hij zoeken naar de buffel. En waar de dochter was geroofd uit het huis der moeder, zocht hij den dief en bracht de dochter weder. En waar men gearbeid had, onthield hij het loon niet, en hij ontnam de vruchten niet aan wie de boom geplant hadden. Hij kleedde zich niet met het kleed dat anderen dekken moest, noch voedde zich met voedsel dat den arme behoorde."

Dan zal men zeggen in de dorpen: „Allah is groot, Allah heeft hem tot zich genomen. Zijn wil geschiede .... er is een goed mens gestorven."

Doch andermaal zal de voorbijganger stilstaan voor een huis, en vragen: „Wat is dit, dat de *gamlang* zwijgt, en het gezang der meisjes?" En wederom zal men zeggen: „Er is een man gestorven."

En wie rondreist in de dorpen, zal 's avonds zitten bij zijn gastheer, en om hem heen de zonen en dochteren van het huis, en de kinderen van wie het dorp bewonen, en hij zal zeggen:

„Daar stierf een man die beloofde rechtvaardig te zijn, en hij verkocht het recht aan wie hem geld gaf. Hij mestte zijn akker met het zweet van den arbeider dien hij had afgeroepen van de akker des arbeids. Hij onthield den werkman zijn loon, en voedde zich met het voedsel van den arme. Hij is rijk geworden van de armoede der anderen. Hij had veel gouds en zilvers en edele stenen in menigte, doch de landbouwer die in de nabuurschap woont, wist de honger niet te stillen van zijn kind. Hij glimlachte als een gelukkig mens, maar men hoorde gekners tussen de tanden van den klager die recht zocht. Er was tevredenheid op zijn gelaat, maar geen zog in de borsten der moeders die zoogden."

Dan zullen de bewoners der dorpen zeggen: „Allah is groot . . . . wij vloeken niemand!"

Hoofden van *Lebak,* eens sterven wij allen!

Wat zal er gezegd worden in de dorpen waar wij gezag hadden? En wàt door de voorbijgangers die de begrafenis aanschouwen?

En wat zullen wij antwoorden, als er na onze dood een stem spreekt tot onze ziel, en vraagt: „Waarom is er geween in de velden en waarom verbergen zich de jongelingen? Wie nam de oogst uit de schuren, en uit de stallen de buffel die het

veld ploegen zou? Wat hebt gij gedaan met den broeder dien ik u gaf te bewaken?

Hier hield Havelaar weder op, en na enig zwijgen ging hij op de eenvoudste toon van de wereld, en als had er volstrekt niets plaats gehad dat indruk maken moest, voort:

— Ik wenste gaarne in goede verstandhouding met u te leven, en daarom verzoek ik u mij te beschouwen als een vriend. Wie gedwaald mocht hebben, kan op een zacht oordeel van mijn kant staat-maken, want daar ikzelf zo menig keer dwaal, zal ik niet streng zijn . . . . niet althans in de gewone dienstvergrijpen of nalatigheden. Alleen waar nalatigheid zou worden tot gewoonte, zal ik die tegengaan.

Over misslagen van grovere aard . . . . over knevelarij en onderdrukking, spreek ik niet. Zoiets zal niet voorkomen, niet waar, m'nheer de *Adhipatti?*

— O neen, mijnheer de adsistent-resident, zoiets zal niet voorkomen in *Lebak.*

— Welnu dan, mijne heren Hoofden van *Bantan-Kidoel,* laat ons verheugd zijn dat onze Afdeling zo verachterd en zo arm is. Wij hebben iets schoons te doen. Als Allah ons in 't leven spaart, zullen wij zorg dragen dat er welvaart kome. De grond is vruchtbaar genoeg, en de bevolking gewillig. Als ieder in 't genot wordt gelaten van de vruchten zijner inspanning, lijdt het geen twijfel

dat binnen weinig tijds de bevolking zal toenemen, zo in zielental als in bezittingen en beschaving, want dit gaat veelal hand-aan-hand. Ik verzoek u nogmaals mij te beschouwen als een vriend die u helpen zal waar hij kan, vooral waar onrecht moet worden te-keer gegaan. En hiermede beveel ik mij zeer aan in uwe medewerking.

Ik zal u de ontvangen berichten over Landbouw, Veeteelt, Politie en Justitie met mijn beschikkingen doen terug geworden.

Hoofden van *Bantan-Kidoel!* Ik heb gezegd. Ge kunt terugkeren, ieder naar zijne woning. Ik groet u allen zeer!

SAÏDJAH EN ADINDA

Saïdjah's vader had een buffel, waarmede hij zijn veld bewerkte. Toen deze buffel hem was afgenomen door het districtshoofd van *Parang-Koedjang,* was hij zeer bedroefd, en sprak geen woord, vele dagen lang. Want de tijd van ploegen was nabij, en 't was te vrezen, als men de sawah niet tijdig bewerkte, dat ook de tijd van zaaien zou voorbijgaan, en eindelijk dat er geen padie zou te snijden zijn, om die te bergen in de lombong van het huis.

Saïdjah's vader nu was zeer bekommerd. Hij vreesde dat zijn vrouw behoefte zou hebben aan rijst, en ook Saïdjah die nog een kind was, en de broertjes en zusjes van Saïdjah.

Ook zou het districtshoofd hem aanklagen bij den adsistent-resident, als hij achterlijk was in de betaling zijner landrenten. Want daarop staat straf bij de wet.

sawah: kunstmatig bevloeid rijstveld.
lombong: bergplaats voor rijst.
padie: te velde staande rijst.

Toen nam Saïdjah's vader een kris die poesaka was van zijn vader. De kris was niet zeer schoon, maar er waren zilveren banden om de schede, en ook op de punt der schede was een plaatje zilver. Hij verkocht deze kris aan een Chinees die op de hoofdplaats woonde, en kwam te huis met vier-en-twintig gulden, voor welk geld hij een andere buffel kocht.

Saïdjah, die toen omstreeks zeven jaar oud was, had met de nieuwe buffel spoedig vriendschap gesloten. Ik zeg niet zonder doel: vriendschap, want het is inderdaad treffend te zien hoe de Javase kerbo zich hecht aan den kleinen jongen die hem bewaakt en verzorgt. Het sterke dier buigt gewillig de zware kop rechts of links of omlaag naar de vingerdruk van 't kind, dat hij kent, dat hij verstaat, waarmede hij is opgegroeid.

Zulke vriendschap had dan ook de kleine Saïdjah spoedig weten inteboezemen aan de nieuwe gast, en Saïdjah's aanmoedigende kinderstem scheen meer kracht nog te geven aan de krachtvolle schoften van 't sterke dier, als het de zware kleigrond opscheurde en zijn weg tekende in diepe, scherpe voren. De buffel keerde gewillig om als hij aan 't eind was van de akker en verloor geen duimbreed gronds bij het terugploegen van de nieuwe voor, die altijd naast de oude lag als

poesaka: erfstuk.
kerbo: buffel, karbouw.

ware de sawah een tuingrond geweest, geharkt door een reus.

Daarnaast lagen de sawah's van Adinda's vader, den vader van 't kind dat met Saïdjah huwen zou. En als Adinda's broertjes aankwamen aan de tussenliggende grens, juist als ook Saïdjah dáár was met zijn ploeg, dan riepen zij elkander vrolijk toe, en roemden om-strijd de kracht en de gehoorzaamheid hunner buffels. Maar ik geloof dat die van Saïdjah de beste was, misschien wel omdat deze hem beter dan de anderen wist toe te spreken. Want buffels zijn zeer gevoelig voor goede toespraak.

Saïdjah was negen jaar oud geworden, en Adinda reeds zes jaren, voor deze buffel aan Saïdjah's vader werd afgenomen door het districtshoofd van *Parang-Koedjang*.

Saïdjah's vader, die zeer arm was, verkocht nu aan een Chinees twee zilveren klamboehaken, poesaka van de ouders zijner vrouw, voor achttien gulden. En voor dit geld kocht hij een nieuwe buffel.

Maar Saïdjah was bedroefd. Want hij wist van Adinda's broertjes, dat de vorige buffel was heengedreven naar de hoofdplaats, en hij had zijn vader gevraagd of deze het dier niet gezien had toen hij dáár was om de klamboe-haken te verkopen? Op welke vraag Saïdjah's vader niet had

klamboe: gordijn om het bed.

willen antwoorden. Daarom vreesde hij dat zijn buffel geslacht was, zoals de andere buffels die het districtshoofd afnam aan de bevolking.

En Saïdjah schreide veel als hij dacht aan de arme buffel waarmede hij twee jaren zo innig had omgegaan. En hij kon niet eten, lange tijd, want zijn keel was te nauw als hij slikte.

Men bedenke dat Saïdjah een kind was.

De nieuwe buffel leerde Saïdjah kennen en nam in de genegenheid van 't kind zeer spoedig de plaats in van zijn voorganger . . . . al te spoedig eigenlijk. Want, helaas, de wasindrukken van ons hart worden zo licht gladgestreken, om plaats te maken voor later schrift. Hoe dit zij, de nieuwe buffel was wel niet zo sterk als de vorige . . . . wel was 't oude juk te ruim voor zijn schoft . . . . maar 't arme dier was gewillig als zijn voorganger die geslacht was, en al kon dan Saïdjah niet meer roemen op de kracht van zijn buffel bij 't ontmoeten van Adinda's broertjes aan de grens, hij beweerde toch dat geen ander de zijne overtrof in goede wil. En wanneer de vore niet zo rechtlijnig liep als voorheen, of als er aardklonten ondoorgesneden waren omgegaan, werkte hij dat gaarne bij met zijn patjol, zoveel hij kon. Bovendien, geen buffel had een oeser-oeseran als de zijne. De

patjol: houweelachtige spade.
oeser-oeseran: haarwervel op de schoft.

penghoeloe zelf had gezegd dat er ontong was in de loop dier haarwervels op de achterschoften.

Eens, in 't veld riep Saïdjah te-vergeefs zijn buffel toe, wat spoed te maken. Het dier stond pal. Saïdjah, verstoord over zo grote en vooral zo ongewone weerspannigheid, kon zich niet weerhouden een belediging te uiten. Hij riep a.s. Ieder die in Indië geweest is, zal mij verstaan. En wie me niet verstaat, wint er bij dat ik hem de uitlegging spaar van een grove uitdrukking.

Saïdjah bedoelde evenwel niets kwaads daarmede. Hij zei 't maar omdat hij 't zo dikwijls had horen zeggen door anderen, als ze ontevreden waren over hun buffels. Doch hij had het niet behoeven te zeggen, want het baatte niet; zijn buffel deed geen stap verder. Hij schudde de kop als om 't juk af te werpen .... men zag de adem uit zijn neusgaten .... hij blaasde, sidderde, rilde .... er was angst in zijn blauw oog en de bovenlip was opgetrokken zodat het tandvlees bloot lag ....

„Vlucht, vlucht," riepen op eenmaal Adinda's broertjes, „Saïdjah vlucht! Daar is een tijger!" En allen ontdeden hun buffels van de ploegjukken, en slingerden zich op de brede ruggen, en galoppeerden weg door de sawah's, over galangangs, door modder, door kreupelhout en bos, en allang-

penghoeloe: priester.
ontong: geluk.
galangan: smal dijkje.
allang-allang: lang gras.

allang, langs velden en wegen. En toen ze hijgend en zwetend binnenrenden in het dorp *Badoer,* was Saïdjah niet bij hen.

Want toen deze zijn buffel, bevrijd van het juk, had bestegen als de anderen om te vluchten als zij, had een onverwachte sprong van het dier hem 't evenwicht benomen en ter-aarde geworpen. De tijger was zeer na . . . .

Saïdjah's buffel, voortgedreven door eigen vaart, schoot enige sprongen voorbij de plek waar zijn kleine meester de dood wachtte. Maar door eigen vaart alleen, en niet door eigen wil, was het dier verder gegaan dan Saïdjah. Want nauw had het de stuwing overwonnen die alle stof beheerst, ook na 't ophouden der oorzaak die haar voortstuwde, of het keerde terug, zette zijn plomp lijf op zijn lompe poten als een dak over het kind, en keerde zijn gehoornde kop naar de tijger. Deze sprong . . . . maar hij sprong voor 't laatst. De buffel ving hem op zijn hoornen en verloor slechts wat vlees dat de tijger hem uitsloeg uit de hals. De aanvaller lag daar met opengescheurde buik, en Saïdjah was gered. Wèl was er ontong geweest in de oeser-oeseran van die buffel!

Toen deze buffel aan Saïdjah's vader was afgenomen en geslacht . . . .

Ik heb u gezegd, lezer, dat mijn verhaal eentonig is.

ontong: geluk.
oeser-oeseran: haarwervel op de schoft.

. . . . toen deze buffel geslacht was, telde Saïdjah twaalf jaar, en Adinda weefde sarongs, en batikte die met puntige kapala. Ze had reeds gedachten te brengen in de loop van haar verfschuitje, en ze tekende droefheid op haar weefsels, want ze had Saïdjah zeer treurig gezien.

En ook Saïdjah's vader was zeer bedroefd, doch zijn moeder het meest. Deze toch had de wonde genezen aan de hals van het trouwe dier dat haar kind ongedeerd had thuis-gebracht, nadat zij op de mare van Adinda's broertjes gemeend had dat het was weggevoerd door de tijger. Ze had die wond zo dikwijls bezien met de gedachte hoe diep de klauw die zó ver indrong in de ruwe vezelen van de buffel, zou voortgedreven zijn in 't weke lijf van haar kind, en telkens als ze verse geneeskruiden had gelegd op de wonde, streelde zij de buffel en sprak hem enige vriendelijke woorden toe, dat het goede trouwe dier toch weten zou hoe dankbaar een moeder is! Ze hoopte later dat de buffel haar toch mocht verstaan hebben, want dan had hij ook haar schreien begrepen toen hij werd weggevoerd om geslacht te worden, en hij had geweten dat het niet Saïdjah's moeder was, die hem slachten liet.

Enige tijd daarna vluchtte Saïdjah's vader uit het land. Want hij was zeer bevreesd voor de straf

sarong: rok.
batikken: beschilderen.
kapala: hoofd, één der uiteinden van een sarong.

als hij zijn landrenten niet betalen zou, en hij had geen poesaka meer om een nieuwe buffel te kopen, daar zijn ouders altijd in *Parang Koedjang* woonden, en hem dus weinig hadden nagelaten. Ook de ouders van zijn vrouw woonden altijd in datzelfde district. Na 't verlies van de laatste buffel hield hij zich nog enige jaren staande door te werken met gehuurde ploegdieren. Maar dit is een ondankbare arbeid, en bovenal verdrietig voor iemand die in 't bezit van eigen buffels geweest is.

Saïdjah's moeder stierf van verdriet, en toen maakte zijn vader in een moedeloos ogenblik zich weg uit *Lebak* en uit *Bantam,* om werk te zoeken in 't *Buitenzorgse.* Hij werd met rottingslagen gestraft omdat hij *Lebak* verlaten had zonder pas, en door de politie teruggebracht naar *Badoer.* Hier werd hij in de gevangenis geworpen omdat men hem voor krankzinnig hield, wat zo vreemd niet zou geweest zijn, en omdat men vreesde dat hij in een ogenblik van matah-glap, amok maken of andere verkeerdheden begaan zou. Maar hij was niet lang gevangen, wijl hij kort daarop stierf.

Wat er geworden is van de broertjes en zusjes van Saïdjah weet ik niet. Het huisje dat zij bewoonden te *Badoer,* stond enige tijd ledig en spoedig viel het in, daar 't slechts van bamboe ge-

poesaka: erfstuk.
matah-glap („verdonkerd oog"): verblinding door razernij.
amok: razernij als daad.

bouwd was, en gedekt met atap. Een weinig stof en vuil dekte de plek waar veel geleden werd. Er zijn veel zulke plekken in *Lebak*.

Saïdjah was reeds vijftien jaar, toen zijn vader naar *Buitenzorg* vertrok. Hij had dezen niet daarheen vergezeld omdat hij groter plannen in zijn gemoed omdroeg. Men had hem gezegd dat er te *Batavia* vele heren waren die in bendies reden, en dat er dus licht voor hem een dienst zou te vinden zijn als bendie-jongen, waartoe men gewoonlijk iemand kiest, die nog jong is en onvolwassen, om niet door te veel zwaarte achter op het tweewielig rijtuig, 't evenwicht te breken. Er was, had men hem verzekerd, bij goed gedrag veel te winnen in zodanige bediening. Misschien zelfs zou hij op deze wijze binnen drie jaren geld kunnen oversparen, genoeg om twee buffels te kopen. Dit vooruitzicht lachte hem toe. Met fiere tred, zoals iemand gaat die grote zaken in de zin heeft, trad hij na 't vertrek zijns vaders bij Adinda binnen, en deelde haar zijn plan mede.

„Denk eens," zeide hij, „als ik wederkom zullen wij oud genoeg zijn om te trouwen, en we zullen twee buffels hebben!"

„Heel goed, Saïdjah! Ik wil gaarne met je trouwen als je terugkomt. Ik zal spinnen, en sarongs

atap: waterpalm (blad).
bendie: soort van tilbury.
sarong: rok.

en slendangs weven, en batikken, en heel vlijtig zijn al die tijd."

„O, ik geloof je, Adinda! Maar . . . . als ik je getrouwd vind?"

„Saïdjah, je weet immers wel dat ik met niemand trouwen zal. Mijn vader heeft me toegezegd aan uw vader."

„En jijzelf?"

„Ik zal trouwen met u, wees daar zeker van!"

„Als ik terugkom zal ik roepen in de verte . . . ."

„Wie zal dat horen, als we rijst stampen in 't dorp?"

„Dat is waar. Maar Adinda . . . . o ja, dit is beter: wacht me bij het djati-bos, onder de ketapan waar je mij de melatti hebt gegeven."

„Maar, Saïdjah, hoe kan ik weten wanneer ik moet heengaan om je te wachten bij de ketapan?"

Saïdjah bedacht zich een ogenblik, en zeide: „Tel de manen. Ik zal uitblijven driemaal twaalf manen . . . . deze maan rekent niet mee. Zie, Adinda, kerf een streep in je rijstblok bij elke nieuwe maan. Als je driemaal twaalf strepen hebt ingesneden, zal ik de dag die dâârop volgt, aankomen onder de ketapan. Beloof je dâár te zijn?"

„Ja, Saïdjah! Ik zal onder de ketapan bij het djati-bos wezen als je terugkomt."

slendang: brede shawl.
batikken: beschilderen.
djati, ketapan: twee soorten van grote bomen.
melatti: bloem met jasmijngeur.

Nu scheurde Saïdjah een strook van zijn blauwe hoofddoek, die zeer versleten was, en hij gaf dat stukje lijnwaad aan Adinda, dat ze 't bewaren zou als een pand, en toen verliet hij haar en *Badoer*.

Hij liep vele dagen voort. Hij ging *Rangkas-Betoeng* voorbij, dat nog niet de hoofdplaats was van *Lebak*, en *Warang-Goenoeng* waar toen de adsistent-resident woonde, en de volgende dag zag hij *Pandeglang* dat daar ligt als in een tuin. Weder een dag later kwam hij te *Serang* aan, en stond verbaasd over de pracht van zulk een grote plaats met vele huizen, gebouwd van steen, en gedekt met rode pannen. Saïdjah had nooit zoiets gezien. Hij bleef daar een dag omdat hij vermoeid was, maar 's nachts in de koelte ging hij verder, en kwam tot *Tangerang*, de volgende dag, voor nog de schaduw gedaald was tot zijn lippen, hoewel hij de grote toedoeng droeg die zijn vader hem had achtergelaten.

Te *Tangerang* baadde hij zich in de rivier nabij de overvaart, en hij rustte uit in 't huis van een bekende zijns vaders, die hem wees hoe men stroohoeden vlecht, even als die van *Manilla* komen. Hij bleef daar een dag om dit te leren, want hij bedacht daarmee later misschien iets te kunnen verdienen, als hij niet slagen mocht te *Batavia*.

toedoeng: schotelvormig gevlochten hoofddeksel.
Manilla: hoofdstad der Philippijnen.

De volgende dag tegen de avond toen 't koel werd, bedankte hij zijn gastheer zeer, en ging verder. Zodra 't geheel donker was, opdat niemand het zien zou, haalde hij 't blad te voorschijn, waarin hij de melatti bewaarde, die Adinda hem gegeven had onder de ketapan-boom. Want hij was bedroefd geworden omdat hij haar niet zien zou in zó lange tijd. De eerste dag, en ook de tweede, had hij minder sterk gevoeld hoe alléén hij was, omdat zijn ziel geheel was ingenomen door 't grote denkbeeld geld te verdienen tot het kopen van twee buffels, daar zijn vader zelf nooit meer bezeten had dan één, en zijn gedachten richtten zich te veel op het weerzien van Adinda, om plaats te bieden aan veel droefheids over het afscheid. Hij had dat afscheid genomen in overspannen hoop, en in zijn gedachten het vastgeknoopt aan 't eindelijk terugzien onder de ketapan. Want zó grote rol speelde het uitzicht op dat weerzien in zijn hart, dat hij, bij 't verlaten van *Badoer* die boom voorbijgaande, iets vrolijks voelde, als waren ze reeds voorbij, de zes-en-dertig manen, die hem scheidden van dat ogenblik. Het was hem voorgekomen als hadde hij slechts om te keren, alsof hij reeds terugkwam van de reis, om Adinda te zien, hem wachtende onder die boom. Maar hoe verder hij zich verwijderde van *Badoer*, en hoe meer hij lette op de

melatti: witte bloem met jasmijngeur.
ketapan: hoge boomsoort.

vreselijke duur van één dag, hoe meer hij de zes-en-dertig manen die voor hem lagen, begon lang te vinden. Er wàs iets in zijn ziel, dat hem minder snel deed voortstappen. Hij voelde droefheid in zijn knieën, en al was 't geen moedeloosheid die hem overviel, het was toch weemoed die niet ver is van moedeloosheid. Hij dacht er aan, terug te keren, maar wat zou Adinda zeggen van zó weinig hart?

Daarom liep hij door, al liep hij minder snel dan de eerste dag. Hij had de melatti in de hand, en drukte die dikwijls tegen zijn borst. Hij was veel ouder geworden sedert drie dagen, en begreep niet meer hoe hij vroeger zo kalm geleefd had, daar toch Adinda zo nabij hem was en hij haar zien kon telkens en zo lang hij wilde. Want nu zou hij niet kalm wezen als hij verwachten kon dat ze straks voor hem staan zou. En ook begreep hij niet dat hij na 't afscheid niet nog eens was teruggekeerd om haar nog éénmaal aan te zien. Ook kwam hem voor de geest hoe hij nog kort geleden met haar getwist had over de koord die zij spon voor de lalayang van haar broertjes, en die gebroken was omdat er, naar hij meende, een fout was in haar spinsel, waardoor een weddenschap was verloren gegaan tegen de kinderen uit *Tjipoeroet*. „Hoe was 't mogelijk," dacht hij, „hierover boos te worden op Adinda? Want al hàd zij een fout gesponnen in de koord, en al ware de

lalayang: vlieger.

weddenschap van *Badoer* tegen *Tjipoeroet* verloren dáárdoor, en niet door de glasscherf — zo ondeugend en handig dan geworpen door den kleinen Djamien die zich verschool achter de pagger — had ik zelfs dàn zo hard mogen wezen tegen haar, en haar noemen met onbehoorlijke namen? Wat zal 't zijn als ik sterf te *Batavia* zonder haar vergeving te hebben gevraagd voor zó grote ruwheid? Zal 't niet wezen alsof ik een slecht mens ben die scheldwoorden werpt op een meisje? En zal niet, als men hoort dat ik gestorven ben in een vreemd land, ieder te Badoer zeggen: „Het is goed dat Saïdjah stierf, want hij heeft een grote mond gehad tegen Adinda?"

Zo namen zijn gedachten een loop die veel verschilde van de vorige overspanning, en onwillekeurig uitten ze zich, eerst in halve woorden binnensmonds, weldra in een alleenspraak, en eindelijk in de weemoedige zang waarvan ik hier de vertaling laat volgen.

„Ik weet niet waar ik sterven zal.
Ik heb de grote zee gezien aan de Zuidkust, toen ik daar
was met mijn vader om zout te maken.
Als ik sterf op de zee, en men werpt mijn lichaam in het
diepe water, zullen er haaien komen.
Ze zullen rondzwemmen om mijn lijk, en vragen:
„Wie van ons zal het lichaam verslinden dat daar daalt in
het water?"
Ik zal 't niet horen.

pagger: heg.

Ik weet niet waar ik sterven zal.
Ik heb het huis zien branden van Pa-ansoe, dat hijzelf had aangestoken omdat hij matah-glap was.
Als ik sterf in een brandend huis, zullen er gloeiende stukken hout neervallen op mijn lijk.
En buiten het huis zal een geroep zijn van mensen die water werpen om het vuur te doden.
Ik zal 't niet horen.

Ik weet niet waar ik sterven zal.
Ik heb den kleinen Si-oenah zien vallen uit de klappaboom, toen hij een klappa plukte voor zijn moeder.
Als ik val uit een klappaboom, zal ik dood nederliggen aan de voet in de struiken, als Si-oenah.
Dan zal mijne moeder niet schreien, want zij is dood.
Maar anderen zullen roepen: „Zie, daar ligt Saïdjah!" met harde stem.
Ik zal 't niet horen.

Ik weet niet waar ik sterven zal.
Ik heb het lijk gezien van Pa-lisoe, die gestorven was van hoge ouderdom, want zijn haren waren wit.
Als ik sterf van ouderdom, met witte haren, zullen de klaagvrouwen om mijn lijk staan.
En zij zullen misbaar maken als de klaagvrouwen bij Pa-lisoe's lijk. En ook de kleinkinderen zullen schreien, zeer luid.
Ik zal 't niet horen.

Ik weet niet waar ik sterven zal.
Ik heb velen gezien te *Badoer*, die gestorven waren.

matah-glap: verblind door razernij.
klappaboom: kokospalm.
misbaar: Bij 't sterven van een Javaan wordt door verwanten, kennissen en buren vreselijk misbaar gemaakt.

Men kleedde hen in een wit kleed, en begroef hen in de grond.
Als ik sterf te *Badoer,* en men begraaft mij buiten de dessah, oostwaarts tegen de heuvel, waar 't gras hoog is,
Dan zal Adinda daar voorbijgaan, en de rand van haar sarong zal zachtkens voortschuiven langs het gras . . . .
Ik zal het horen".

Saïdjah kwam te *Batavia* aan. Hij verzocht een heer hem in dienst te nemen, hetgeen die heer terstond deed omdat hij Saïdjah niet verstond. Want te *Batavia* heeft men gaarne bedienden die nog geen Maleis spreken en dus nog niet zo bedorven zijn als anderen die langer in aanraking waren met Europese beschaving. Saïdjah leerde spoedig Maleis, maar paste braaf op, want hij dacht altijd aan de twee buffels die hij kopen wilde, en aan Adinda. Hij werd groot en sterk omdat hij alle dagen at, wat te *Badoer* niet altijd wezen kon. Hij was bemind in de stad, en zou zeker niet afgewezen zijn als hij de dochter van den koetsier ten-huwelijk gevraagd had. Zijn heer zelf hield zoveel van Saïdjah, dat deze spoedig werd verheven tot huisbediende. Men verhoogde zijn loon, en gaf hem bovendien gedurig geschenken, omdat men zo bijzonder tevreden was over zijn diensten. Mevrouw had de roman van Sue gelezen die zoveel kort gerucht maakte, en dacht altijd aan prins Djalma wanneer ze Saïdjah zag.

dessah: dorp.
Sue: Eugène Sue (1804—1857) schreef „Mystères de Paris."

Ook de jonge meisjes begrepen beter dan vroeger hoe de Javaanse schilder Radhen Saleh zo grote opgang had gemaakt te Parijs.

Maar men vond Saïdjah ondankbaar toen hij, na bijna drie jaren dienst, zijn ontslag vroeg en om een bewijs verzocht dat hij zich goed gedragen had. Men kon hem dit echter niet weigeren, en Saïdjah ging met een vrolijk hart op reis.

Hij ging voorbij *Pising,* waar eens Havelaar woonde, lang geleden. Maar dit wist Saïdjah niet. En al had hij 't geweten, hij droeg heel iets anders in de ziel dat hem bezig hield. Hij telde de schatten die hij t'huisbracht. In een bamboezen rol had hij zijn pas en 't getuigschrift van goed gedrag. In een koker die aan een lederen riem bevestigd was, scheen iets zwaars gedurig te slingeren tegen zijn schouder, maar hij voelde dit gaarne . . . . ik geloof 't wèl! Dáárin waren dertig Spaanse matten, genoeg om drie buffels te kopen. Wat zou Adinda zeggen! En dit was nog niet alles. Op zijn rug zag men de met zilver beslagen schede van een kris die hij in een gordel droeg. Het gevest was zeker van fijn uitgesneden kamoening, want hij had het met veel zorg gewikkeld in

Radhen Saleh was een Javaanse prins, die zich tegen het Nederlandse gezag verzette. Hij werd in 1833 naar ons land gevoerd en legde zich daar op de schilderkunst toe.
Spaanse mat: waarde plm. *f* 2.50.
kamoening: geurig wortelhout.

een zijden omhulsel. En hij bezat nog meer schatten. In de wrong van de kahin om zijn lendenen bewaarde hij een buikband van brede zilveren schakels, met gouden ikatpendieng. Het is waar dat de band kort was: maar ze was zo slank . . . . Adinda!

En aan een koordjen om de hals, onder zijn voor-baadjoe droeg hij een zijden zakje, waarin enige verdroogde melatti.

Was 't wonder dat hij te *Tangerang* zich niet langer ophield dan nodig was tot het bezoeken van den bekende zijns vaders, die zo fijne strohoeden vlocht? Was 't wonder dat hij weinig zeide tot de meisjes op zijn weg, die hem vroegen: „Waarheen, waarheen?" zo als de groet is in die streken? Was 't wonder dat hij *Serang* niet meer zo voornaam vond, hij die *Batavia* had leren kennen? Dat hij niet meer wegkroop in de pagger, zoals hij deed voor drie jaren, toen de resident kwam voorbij rijden, hij die den veel groteren heer had gezien, die te *Buitenzorg* woont en de grootvader is van den Soesoehoenan van *Solo*? Was 't wonder dat hij weinig acht sloeg op de vertellingen van wie een eind wegs met hem gingen en spraken van al 't nieuws in *Bantan-Kidoel*? Dat hij nauwelijks luisterde toen men hem verhaalde dat de koffiecultuur na veel onbeloonde

kahin: doek, kleed.
ikatpendieng: sluithaak van een gordel.
pagger: heg.

moeite geheel was ingetrokken? Dat het districtshoofd van *Parang-Koedjang,* wegens roof op de publieke weg was veroordeeld tot veertien dagen arrest ten-huize van zijn schoonvader? Dat de hoofdplaats was verlegd naar *Rangkas-Betoeng*? Dat er een nieuwe adsistent-resident gekomen was, omdat de vorige was gestorven, enige maanden geleden? Hoe die nieuwe beambte gesproken had op de eerste sebah-vergadering? Hoe er sedert enige tijd niemand was gestraft wegens klachte, en hoe men onder de bevolking hoopte dat al 't gestolene zou worden weergegeven of vergoed?

Neen, hij had schoner beelden voor 't oog zijner ziel. Hij zocht de ketapan-boom in de wolken, te vèr nog als hij was om die te zoeken bij *Badoer.* Hij greep naar de lucht die hem omgaf, als wilde hij de gestalte omvatten die hem wachten zou onder die boom. Hij tekende zich Adinda's gelaat, haar hoofd, haar schouder . . . . hij zag de zware kondeh, zo glinsterend zwart gevangen in eigen strik, afhangend in haar hals . . . . hij zag haar groot oog, schitterend in donkere weerschijn . . . . de neusvleugels die ze zo fier optrok als kind, wanneer hij — hoe was 't mogelijk! — haar plaagde, en de hoek van haar lippen waarin zij een glimlach bewaarde.

Neen, hij hoorde weinig van wat men hem

sebah: vergadering van dorpshoofden.
kondeh: haarwrong.

zeide. Hij hoorde geheel andere tonen. Hij hoorde hoe Adinda zeggen zou: „Zij wèl gekomen, Saïdjah! Ik heb aan u gedacht bij spinnen en bij weven, en bij 't stampen van de rijst in het blok dat driemaal twaalf kerven draagt van mijn hand. Hier ben ik onder de ketapan, de eerste dag der nieuwe maan. Zij wèl gekomen, Saïdjah: ik wil uw vrouw zijn!"

Dàt was de muziek die in zijn oren weerklonk en hem belette te luisteren naar al 't nieuwe dat men hem verhaalde op zijn weg.

Eindelijk zag hij de ketapan. Of liever hij zag een donkere plek die veel sterren bedekte voor zijn oog. Dat moest het Djatibos wezen, bij de boom waar hij Adinda zou weerzien, de volgende dag na 't opgaan der zon. Hij zocht in het duister, en betastte vele stammen. Weldra vond hij een bekende oneffenheid aan de zuidzijde van een boom, en hij legde de vinger in een gleuf die Si-Panteh daarin gehakt had met zijn parang, om de pontianak te bezweren die schuld had aan de tandpijn van Panteh's moeder, kort voor de geboorte van zijn broertje. Dàt was de ketapan die hij zocht.

Ja, wèl was dit de plek waar hij voor 't eerst Adinda anders had aangezien dan zijn overige speelgenootjes, omdat ze daar voor het eerst ge-

parang: kapmes.
pontianak: boze geest, die zich in bomen ophoudt.

weigerd had deel te nemen aan een spel dat ze toch had meegespeeld met alle kinderen, knapen en meisjes, nog kort te voren. Dáár had ze hem de melatti gegeven.

Hij zette zich neder aan de voet van de boom, en zag op naar de sterren. En als er een verschoot, nam hij dit aan als een groet bij zijn wederkomst te *Badoer*. En hij dacht er aan, of Adinda nu slapen zou? En of ze wel goed de manen had ingesneden in haar rijstblok? Het zou hem zo smarten wanneer zij een maan had overgeslagen, alsof 't niet genoeg ware . . . . zes-en-dertig! En of ze schone sarongs en slendangs zou gebatikt hebben? En ook vraagde hij zich, wie er toch wel wonen zou in zijns vaders huis? En zijn jeugd kwam hem voor de geest, en zijne moeder, en hoe de buffel hem had gered van de tijger, en hij bepeinsde wat er toch zou geworden zijn van Adinda als die buffel minder trouw ware geweest?

Hij lette zeer op het dalen der sterren in 't westen, en bij elke ster die aan de kim verscheen, berekende hij hoe de zon weer iets nader was aan haar opgang in het oosten, en hoeveel nader hijzelf aan 't weerzien van Adinda.

Want zeker zou ze komen bij de eerste straal, ja, bij 't schemeren reeds zou ze daar zijn . . . . ach, waarom was ze niet reeds gekomen de vorige dag?

slendang: shawl.

Het bedroefde hem dat ze 't niet was vooruitgelopen, het schone ogenblik dat hem drie jaren lang de ziel had voorgelicht met onbeschrijfelijke glans. En, onbillijk als hij was in de zelfzucht zijner liefde, scheen 't hem toe dat Adinda had moeten dáár zijn, wachtende op hèm, hij die zich nu beklaagde — vóór de tijd reeds! — dat hij te wachten had op háár.

Maar hij beklaagde zich ten-onrechte. Want nog was de zon niet opgegaan, nog had het oog van de dag geen blik geworpen op de vlakte. Wel verbleekten de sterren daar omhoog, beschaamd dat er spoedig een eind komen zou aan haar heerschappij . . . . wel vloeiden er vreemde kleuren over de toppen der bergen, die donkerder schenen naarmate ze scherper afstaken op lichtere grond . . . wel vloog er hier-en-daar door de wolken in het oosten iets gloeiends — pijlen van goud en van vuur die heen-en-weer werden geschoten, evenwijdig aan de kim — maar ze verdwenen weer en schenen neer te vallen achter de ondoordringbare gordijn die nog altijd de dag bleef verbergen voor de ogen van Saïdjah.

Toen werd het allengs lichter en lichter om hem heen. Hij zag reeds het landschap, en reeds kon hij de kuif onderscheiden van 't klappa-bosje waarin *Badoer* verscholen ligt . . . . daar sliep Adinda!

Neen, ze sliep niet meer! Hoe zou ze kunnen

slapen? Wist ze niet dat Saïdjah haar wachten zou? Gewis, ze had niet geslapen de ganse nacht! Zeker had de dorpswacht geklopt aan haar deur, om te vragen waarom de pelitah voortbrandde in haar huisje, en met lieve lach had ze gezegd dat een gelofte haar wakker hield om de slendang af te weven waaraan ze bezig was, en die gereed moest zijn voor de eerste dag der nieuwe maan. Of ze had de nacht doorgebracht in 't donker, zittend op haar rijstblok, en tellende met begerige vinger dat er wel waarlijk daarin zes-en-dertig diepe strepen stonden gekorven naast elkander. En ze had zich vermaakt met kunstige schrik of ze zich misschien verrekende, of er wellicht nog een ontbrak, om nog eens, en nog eens, en telkens weer te genieten van de heerlijke zekerheid dat er wel degelijk driemaal twaalf manen waren voorbij gegaan sedert Saïdjah haar zag voor het laatst. Ook zij zou thans, nu 't al zo licht werd, haar ogen inspannen met vruchteloze vermoeienis om de blikken te buigen over de kim, opdat ze de zon zouden ontmoeten, de trage zon, die wegbleef . . . wegbleef . . .

Daar kwam een streep van blauwig rood die zich vastklemde aan de wolken, en de randen werden licht en gloeiend, en 't begon te bliksemen, en weer schoten er pijlen van vuur door het luchtruim, maar ze vielen niet neder ditmaal, ze hecht-

pelitah: lampje.

ten zich vast op een donkere grond, en deelden hun gloed mede in groter en groter kringen, en ontmoetten elkander, kruisend, slingerend, wendend, dwalend, en ze verenigden zich tot vuurbundels, en weerlichtten in gouden glans op een grond van paarlemoer, en er was rood, en blauw, en geel, en zilver, en purper, en azuur in dat alles . . . . o God, dat was de dageraad: dat was het weerzien van Adinda!

Saïdjah had niet geleerd te bidden, en 't ware ook jammer geweest hem dit te leren, want heiliger gebed en vuriger dank dan er lag in de sprakeloze opgetogenheid zijner ziel, was niet te vatten in menselijke taal. Hij wilde niet naar *Badoer* gaan. Het weerzien zelf van Adinda kwam hem minder schoon voor, dan de zekerheid haar straks te zullen weerzien. Hij zette zich aan de voet van de ketapan en liet zijn oog dwalen over de landstreek. De natuur lachte hem toe, en scheen hem welkom te heten als een moeder haar teruggekeerd kind. En even als deze haar vreugde schildert door eigenwillige herinnering aan de voorbijgegane smart, bij 't vertonen van wat ze bewaarde als aandenken gedurende het afzijn, liet ook Saïdjah zich vermaken door 't weerzien van zovele plekken die getuigen waren van zijn kort leven. Maar hoe ook zijn ogen of zijn gedachten ronddwaalden, telkens viel zijn blik en zijn verlangen terug op het pad dat van *Badoer* leidt naar de ketapan. Alles wat zijn zinnen waar namen,

heette Adinda. Hij zag de afgrond links, waar de aarde zo geel is, waar eens een jonge buffel verzonk in de diepte, daar hadden de dorpelingen zich verzameld om het dier te redden — want het is geen geringe zaak een jonge buffel te verliezen — en ze hadden zich neergelaten aan sterke rottankoorden. Adinda's vader was de moedigste geweest . . . . o, hoe zij in de handen klapte, Adinda!

En daarginds aan de andere zijde, waar 't kokosbosje wuift over de hutten van het dorp, daar ergens was Si-Oenah uit een boom gevallen, en gestorven. Hoe schreide zijn moeder: „omdat Si-Oenah nog zo klein was," jammerde zij . . . . alsof zij minder bedroefd zou geweest zijn als Si-Oenah groter geweest ware. Maar klein was hij, dàt is waar, want hij was kleiner en zwakker nog dan Adinda . . . .

Niemand betrad het wegje dat van *Badoer* leidde naar de boom. Straks zou ze komen: o, zeker . . . 't was nog zo vroeg!

Saïdjah zag een badjing die met dartele vlugheid heen-en-weersprong tegen de stam van een klappaboom. Het diertje — de ergernis van den eigenaar des booms, maar lief toch in gedaante en beweging — klauterde onvermoeid op-en-neder. Saïdjah zag het, en dwong zich er naar te blijven zien, wijl dit aan zijn gedachten rust gaf van een zware arbeid die ze verrichtten sedert het opgaan

rottan: riet met stengels, die soms meer dan 150 m lang zijn.

der zon . . . . rust na het afmattend wachten. Welhaast uitten zich zijn indrukken in woorden en hij zong wat er omging in zijn ziel. Het ware mij liever u zijn lied te kunnen voorlezen in 't Maleis, dat Italiaans van het Oosten, doch ziehier de vertaling:

„Zie hoe de badjing zijn levensonderhoud zoekt
Op de klappa-boom. Hij stijgt, daalt, dartelt links en rechts,
Hij draait om de boom, springt, valt, klimt, en valt weder:
Hij heeft geen vleugels, en is toch zo vlug als een vogel.

Veel geluk, mijn badjing, ik wens u heil!
Ge zult gewis vinden het levensonderhoud dat ge zoekt . . . .
Maar ik zit alleen bij het djati-bos,
Wachtende op levensonderhoud van mijn hart.

Reeds lang is het buikje van mijn badjing verzadigd.
Reeds lang is hij teruggekeerd in zijn nestje . . . .
Maar nog altijd is mijn ziel
En mijn hart bitter bedroefd . . . . Adinda!"

Nog was er niemand op het pad dat van *Badoer* leidde naar de ketapan.

Saïdjah's oog viel op een kapel die zich scheen te verheugen omdat het warm begon te worden.

„Zie hoe de vlinder daar rondfladdert.
Zijn vlerkjes schitteren als een veelkleurige bloem.
Zijn hartje is verliefd op de bloesem der kenari:
Zeker zoekt hij zijn welriekende geliefde.

badjing: eekhoorntje.
welhaast: weldra.
kenari: boom met amandelachtige vruchten, waaruit olie wordt bereid.

Veel geluk, mijn vlinder, ik wens u heil!
Ge zult gewis vinden wat gij zoekt . . . .
Maar ik zit alleen bij het djati-bos,
Wachtende op wat mijn hart liefheeft.

Reeds lang heeft de vlinder gekust
De kenari die hij zozeer bemint . . . .
Maar nog altijd is mijn ziel
En mijn hart bitter bedroefd . . . . Adinda!"

En er was niemand op het pad dat van *Badoer* leidde naar de ketapan.

De zon begon reeds hoog te staan . . . . er was al hitte in de lucht.

„Zie, hoe de zon schittert daar omhoog,
Hoog boven de waringi-heuvel!
Ze voelt zich te warm en wenst neer te dalen
Om te slapen in zee, als in de armen van een gade.

Veel geluk, o zon, ik wens u heil!
Wat gij zoekt, zult ge gewis vinden . . . .
Maar ik zit alleen bij het djati-bos,
Wachtende op rust voor mijn hart.

Reeds lang zal de zon ondergegaan wezen,
En slapen in de zee, als alles duister is . . . .
En nog altijd zal mijn ziel
En mijn hart bedroefd zijn . . . . Adinda!"

Nog was er niemand op de weg die er leidt van *Badoer* naar de ketapan.

waringi: boom met luchtwortels.

„Als er niet langer vlinders zullen rondfladderen,
Als de sterren niet meer zullen schitteren,
Als de melatti niet meer welriekend zal wezen,
Als er niet langer bedroefde harten zijn,
Noch wild gedierte in het woud . . . .
Als de zon verkeerd zal lopen,
En de maan vergeten wat oost en west is . . . .

Als dàn Adinda nog niet gekomen is,
Dan zal een engel met blinkende vleugelen
Neerdalen op aarde, om te zoeken wat daar achterbleef.
Dan zal mijn lijk hier liggen onder de ketapan . . . .
Mijn ziel is bitter bedroefd . . . . Adinda!"

Nog was er niemand op het pad dat van *Badoer* leidde naar de ketapan.

„Dan zal mijn lijk door de engel gezien worden.
Hij zal het zijn broederen aanwijzen met de vinger:

„Ziet daar is een gestorven mens vergeten.
Zijn verstijfde mond kust een melatti-bloem.

Komt, dat wij hem opnemen en ten-hemel dragen,
Hem, die op Adinda gewacht heeft tot hij dood was.
Gewis, hij mag niet daar achterblijven,
Wiens hart de kracht had, zó te beminnen!"

Dan zal op ééns mijn verstijfde mond zich openen
Om Adinda te roepen, die mijn hart lief heeft . . . .
Nog éénmaal zal ik de melatti kussen
Die zij me gaf . . . . Adinda . . . . Adinda . . . .!"

En nog altijd was er niemand op het pad dat leidde van *Badoer* naar de ketapan.

O, ze was gewis tegen de morgenstond in slaap

gevallen, vermoeid van 't waken gedurende de nacht, van 't waken vele lange nachten door! Zeker had ze niet geslapen sedert weken: zó was het!

Zou hij opstaan en naar *Badoer* gaan? Neen! Mocht het schijnen alsof er twijfel was aan haar komst?

Als hij den man riep die daarginds zijn buffel naar 't veld dreef? Die man was te ver. En bovendien, Saïdjah wilde niet spreken over Adinda, niet vragen naar Adinda . . . . hij wilde haar weerzien, háár alleen, háár het eerst! O zeker, zèker zou ze nu spoedig komen.

Hij zou wachten, wachten . . . .

Maar als ze ziek was, of . . . . dood?

Als een aangeschoten hert vloog Saïdjah 't pad op, dat van de ketapan leidt naar het dorp waar Adinda woonde. Hij zag niets en hoorde niets, en toch had hij iets kunnen horen, want er stonden mensen op den weg bij de ingang van het dorp, die riepen: „Saïdjah, Saïdjah!"

Maar . . . . was 't zijn haast, zijn drift, die hem belette Adinda's huis te vinden? Hij was reeds voortgevlogen tot aan 't einde van de weg waar het dorp ophoudt, en als dolzinnig keerde hij terug, en sloeg zich voor 't hoofd omdat hij háár huis had kunnen voorbijgaan, zonder het te zien. Maar weer was hij aan de ingang, en — mijn God, was 't een droom? — weer had hij Adinda's huis niet gevonden! Nogeens vloog hij terug, en op een-

maal bleef hij staan, greep met beide handen zijn hoofd, als om daaruit de waanzin weg te persen die hem beving, en riep luide: „Dronken, dronken, ik ben dronken!"

En de vrouwen van *Badoer* kwamen uit hare huizen, en zagen met deernis den armen Saïdjah daar staan, want zij herkenden hem en begrepen dat hij Adinda's huis zocht en wisten dat er geen huis van Adinda was in het dorp *Badoer*.

Want toen het districtshoofd van *Parang Koedjang* de buffel van Adinda's vader had weggenomen . . . .

Ik heb gezegd lezer, dat mijn verhaal eentonig is.

. . . . toen was Adinda's moeder gestorven van verdriet. En haar jongste zusje was gestorven, omdat het geen moeder had, die 't zoogde. En Adinda's vader, die vreesde voor de straf als hij zijn landrenten niet betaalde . . . .

Ik weet het wel, ik weet het wel, dat mijn verhaal eentonig is!

. . . . Adinda's vader was heengegaan uit het land. Hij had Adinda meegenomen, met haar broeders. Maar hij had vernomen hoe de vader van Saïdjah te *Buitenzorg* was gestraft met rottanslagen omdat hij *Badoer* verlaten had zonder pas. En daarom was Adinda's vader niet gegaan naar *Buitenzorg,* noch naar *Krawang,* noch naar de *Preanger,* noch naar de *Bataviſche Ommelanden* . . . . hij was gegaan naar *Tjilang-kahan,* het

district van *Lebak,* dat aan de zee grenst. Daar had hij zich verscholen in de bossen, en gewacht op de komst van Pa-Ento, Pa-Lontah, Si-Oeniah, Pa-Ansioe, Abdoel-Isma en nog enige anderen die door het districtshoofd van *Parang-Koedjang* beroofd waren van hun buffels, en die allen vreesden voor straf als ze hun landrenten niet betaalden. Daar hadden ze zich bij nacht meester gemaakt van een vissersprauw, en waren in zee gestoken. Ze hadden westelijk gestuurd, en hielden het land rechts van zich, tot aan Javapunt. Vanhier waren zij noordwaarts gestevend tot ze *Tanahitam* voor zich zagen, dat de Europese zeelieden *Prinseneiland* noemen. Zij waren dat eiland omgezeild aan de oostzijde, en hadden toen aangehouden op de *Keizersbaai,* zich richtende op de hoge piek in de *Lampongs.* Zó althans was de weg die men elkander fluisterend vóórzei in 't Lebakse wanneer er gesproken werd over officiële buffelroof en onbetaalde landrenten.

Maar de verbijsterde Saïdjah verstond niet duidelijk wat men hem zeide. Zelfs begreep hij niet goed het bericht van de dood zijns vaders. Er was een gegons in zijn oren als had men op een gong geslagen in zijn hoofd. Hij voelde hoe 't bloed met schokken werd gewrongen door de aderen aan zijn slapen, die dreigden te bezwijken onder de druk van zo zware uitzetting. Hij sprak niet en staarde met verdoofde blik rond zonder te

zien wat om en bij hem was, en berstte eindelijk uit in akelig gelach.

Een oude vrouw nam hem mede naar haar huisje en verpleegde den armen dwaas. Weldra lachte hij niet meer zo akelig, maar toch sprak hij niet. Alleen 's nachts werden de huisgenoten opgeschrikt door zijn stem, als hij toonloos zong: „Ik weet niet waar ik sterven zal" en enige bewoners van *Badoer* legden geld tezamen, om een offer te brengen aan de boaja's van de *Tjioedjong* voor de genezing van Saïdjah, dien men voor zinneloos hield.

Maar zinneloos was hij niet.

Want eens bij nacht, toen de maan helder lichtte, stond hij op van de baleh-baleh, en verliet zachtkens het huis, en zocht naar de plek waar Adinda gewoond had. Het was niet gemakkelijk die te vinden, omdat er zovele huizen waren ingestort. Doch hij scheen de plaats te herkennen aan de wijdte van de hoek, die sommige lichtlijnen door 't geboomte vormden bij hare ontmoeting in zijn oog, zoals de zeeman peiling neemt op vuurtorens of uitstekende bergpunten. Ja, dáár moest het zijn . . . . dáár had Adinda gewoond!

Struikelend over halfvergane bamboe en over stukken van 't neergevallen dak, baande hij zich een weg naar 't heiligdom dat hij zocht. En waarlijk, hij vond nog iets terug van de opstaande

boaja: kaaiman (animisme!).

pagger waarnaast Adinda's baleh-baleh gestaan had, en zelfs stak in die pagger nog de bamboezen pin, waaraan ze haar kleed hing als ze zich te slapen legde . . . .

Maar de baleh-baleh was ingestort als het huis, en bijna vergaan tot stof. Hij nam een handvol daarvan, drukte dat aan zijn geopende lippen, en ademde zeer diep . . . .

De volgende dag, vraagde hij aan de oude vrouw die hem verpleegd had, waar 't rijstblok was dat er gestaan had op het erf van Adinda's huis? De vrouw was verheugd dat ze hem hoorde spreken, en liep het dorp rond om dat blok te zoeken. Toen zij den nieuwen eigenaar aan Saïdjah kon aanwijzen, volgde deze haar zwijgend, en bij het rijstblok gebracht, telde hij daarop twee en dertig ingekorven strepen . . . .

Toen gaf hij de vrouw zoveel Spaanse matten als nodig was tot het kopen van een buffel, en verliet *Badoer*. Te *Tjilang Kahan* kocht hij een vissersprauw, en kwam daarmede na enige dagen zeilens in de *Lampongs* aan, waar de opstandelingen zich verzetten tegen het Nederlands gezag. Hij sloot zich aan bij een bende Bantammers, niet om te strijden zozeer als om Adinda te zoeken. Want hij was zacht van aard, en meer ontvankelijk voor droefheid dan voor bitterheid.

baleh-baleh: rustbank van bamboe.
pagger: heg.

Op zekere dag dat de opstandelingen opnieuw waren geslagen, doolde hij rond in een dorp dat pas veroverd was door het Nederlandse leger, en dus in brand stond. Saïdjah wist dat de bende, die daar vernietigd was geworden, grotendeels uit Bantammers had bestaan. Als een spook waarde hij rond in de huizen die niet geheel verbrand waren, en vond het lijk van Adinda's vader met een klewang-bajonet-wonde in de borst. Naast hem zag Saïdjah de drie vermoorde broeders van Adinda, jongelingen, bijna kinderen nog, en een weinig verder het lijk van Adinda, naakt, afschuwelijk mishandeld . . . .

Er was een smal strookje blauw lijnwaad ingedrongen in de gapende borstwond die een eind scheen gemaakt te hebben aan een lange worsteling . . . .

Toen liep Saïdjah enige soldaten te-gemoet, die met geveld geweer de laatstlevende opstandelingen in 't vuur dreven van de brandende huizen. Hij omvademde de brede zwaardbajonetten, drukte zich voorwaarts met kracht en drong nog de soldaten terug met een laatste inspanning toen de gevesten stuitten tegen zijn borst.

klewang: zwaard.

DE JAPANSE STEENHOUWER.

Er was een man, die stenen hieuw uit de rots. Zijn arbeid was zeer zwaar, en hij arbeidde veel, doch zijn loon was gering, en tevreden was hij niet.

Hij zuchtte, omdat zijn arbeid zwaar was. En hij riep: „Och, dat ik rijk was, om te rusten op een *baleh-baleh* met *klamboe* van rode zijde."

En er kwam een engel uit de hemel, die zeide: „U zij gelijk gij gezegd hebt."

En hij was rijk. En hij rustte op een *baleh-baleh,* en de *klamboe* was van rode zijde.

En de koning des lands toog voorbij, met ruiters voor zijn wagen. En ook achter den wagen waren ruiters, en men hield de gouden *pajong* boven het hoofd van den koning.

En toen de rijke man dit zag, verdroot het hem, dat er geen gouden *pajong* werd gehouden boven zijn hoofd. En tevreden was hij niet.

Hij zuchtte, en riep: „Ik wenste koning te zijn."

En er kwam een engel uit de hemel, die zeide: „U zij gelijk gij gezegd hebt."

En hij was koning. En voor zijn wagen reden vele ruiters, en ook waren er ruiters achter zijn wagen, en boven zijn hoofd hield men de gouden *pajong*.

baleh-baleh: rustbank van bamboe.
klamboe: gordijn.
pajong: parasol.

En de zon scheen met hete stralen, en verbrandde het aardrijk, zodat de grasscheut dor werd.

En de koning klaagde, dat de zon hem schroeide in het gelaat, en macht had boven hem. En tevreden was hij niet.

Hij zuchtte, en riep: „Ik wenste de zon te zijn."

En er kwam een engel uit de hemel, die zeide: „U zij gelijk gij gezegd hebt."

En hij was de zon. En hij zond zijn stralen naar boven, en naar beneden, naar de rechterzijde en naar de linkerzijde, en alom.

En hij verschroeide de grasscheut op het aardrijk, en het gelaat der vorsten, die op de aarde waren.

En een wolk stelde zich tussen de aarde en hem, en de stralen van de zon stuitten daarop terug.

En hij werd toornig, dat zijne macht weerstaan werd, en hij klaagde, dat die wolk machtig was boven hem. En tevreden was hij niet.

Hij wilde de wolk zijn, die zo machtig was.

En er kwam een engel uit de hemel, die zeide: „U zij gelijk gij gezegd hebt."

En hij werd een wolk, en plaatste zich tussen de zon en de aarde, en ving de stralen op, zodat het gras groen werd.

En de wolk regende in grote druppen op het aardrijk, en deed de rivieren zwellen, en *banjirs* voerden de kudden weg.

banjir: overstroming door bergwater.

En hij verwoestte door veel waters het veld.

En hij viel neer op een rots, die niet week. En hij klaterde in grote stromen, maar de rots week niet.

En hij werd toornig, omdat de rots niet wijken wilde, en omdat de sterkte van zijn stromen ijdel was. En tevreden was hij niet.

Hij riep: „Aan die rots is macht gegeven boven mij. Ik wenste die rots te zijn."

En er kwam een engel uit de hemel, die zeide: „U zij gelijk gij gezegd hebt."

En hij wèrd rots, en bewoog niet als de zon scheen, en niet als het regende.

En daar kwam een man met houweel, en met puntige beitel, en met zware hamer, die stenen hieuw uit de rots.

En de rots zeide: „Wat is dit, dat die man macht heeft boven mij, en stenen houwt uit mijn schoot?" En tevreden was hij niet.

Hij riep: „Ik ben zwakker dan deze . . . . ik wenste die man te zijn."

En er kwam een engel uit de hemel, die zeide: „U zij gelijk gij gezegd hebt."

En hij was steenhouwer. En hij hieuw stenen uit de rots, met zware arbeid, en hij arbeidde zeer zwaar voor weinig loons, en hij was tevreden.

INHOUD.

	Pag.
Het leven van Eduard Douwes Dekker . .	5
Toespraak tot de Hoofden van Lebak . . .	11
Saïdjah en Adinda	22
De Japanse steenhouwer	56

In

DE KLEINE BOEKERIJ

zijn verschenen:

1. A. C. W. Staring: „MARCO".
2. J. v. d. Vondel: „JOSEPH IN DOTHAN".
3. J. J. Cremer: „'t PAUWEVEERKE".
4. Multatuli: „BLOEMLEZING".